

Korpemåla begravningsplats

Ålems församling, Växjö stift, Kalmar län

Kulturhistorisk inventering av kyrkogårdar/
begravningsplatser i Växjö stift 2007

Magdalena Jonsson
Kyrkoantikvariska rapporter 2007, Kalmar läns museum

Innehåll

INLEDNING	3
Bakgrund	3
Syfte	3
Kulturminneslagen och Begravningslagen	3
Kulturhistorisk bedömning	4
Inventeringens uppläggning och rapport	4
Kort kyrkogårdshistorik	5
Växjö stift – en kort historik	5
KORPEMÅLA BEGRAVNINGSPLATS	7
Miljön kring begravningsplatsen	7
Kyrkogårdens historik	7
Beskrivning av kyrkogården idag	8
KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV KYRKOGRÅRDEN I DESS HELHET	10
ARKIV OCH LITTERATUR	
Bilagor:	
Kulturminneslagen	

INLEDNING

Bakgrund

Svenska kyrkan har sedan kristendomens införande svarat för begravning och omhändertagande av döda. I varje socken har inrättats kyrkogårdar för ändamålet. I en stor del av Sveriges församlingar utgör kyrkogården den äldsta bevarade delen av församlingens anläggningar. Ofta har kyrkogården medeltida ursprung. Sedan Svenska kyrkan och staten skildes åt har kyrkan ansvaret för sina egna kulturarvsfrågor. Kunskapen om kyrkogårdarnas kulturhistoriska värden är dock fragmentarisk. Detta medför att skötseln av den vigda platsen ofta saknar antagna riktlinjer eller vårdprogram där kulturarvshänsyn utgjort planeringsförutsättning. Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapen om våra kyrkogårdar och begravningsplatser genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering i Växjö stift.

Begravningsväsendet i Sverige är numera en statlig angelägenhet bekostad av begravningsavgiften men den utförs fortfarande som under tidigare århundraden av kyrkan. Varje församling eller samfällighet som önskar söka kyrkoantikvarisk ersättning för vården av kulturarvet måste före 2009 ha upprättat en av stiftet godkänd vård- och underhållsplanering. Denna planering skall visa hur kulturarvets värden skall bevaras. Det är såväl på församlingsnivå som på stiftsnivå nödvändigt att ha kunskap om det kyrkliga kulturarvet. Såväl kortsiktig som långsiktig planering är ett ansvar för båda. För stiftets innebär planeringen att bruka de gemensamma resurserna på ett ändamålsenligt sätt. Den kyrkoantikvariska ersättningen förutsätter en övergripande kunskap om de kulturhistoriska värdena för att medlen skall göra största möjliga kulturhistoriska nytta. Länsstyrelsen skall i sin myndighetsutövning stödja detta arbete samt har ett regionalt tillsynsansvar för kulturmiljövården.

På uppdrag av Växjö stift har Kalmar läns museum under 2005-2006 genomfört en inventering av kyrkogårdar/begravningsplatser inom stiftets del av Kalmar län. Arbetet bekostades av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och omfattade de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna/begravningsplatserna som omfattas av kulturminneslagens § 4. Lagen gäller begravningsplatser som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet. För att få en heltäckande bild av begravningsväsendet inom stiftet beslutades att även de kyrkogårdar/begravningsplatser som inte omfattas av kulturminneslagen § 4 skulle inventeras. Man valde också att låta inventera de platser som inte förvaltas av Svenska kyrkan. Kompletteringen av inventeringen har gjorts under hösten 2007. Denna rapport omfattar en av dessa kyrkogårdar/begravningsplatser.

Syfte

Den översiktliga inventerings syfte är att:

- ta fram övergripande kunskap om kulturarvet som underlag för församlingens/samfällighetens planering för och förvaltning av kyrkogårdar och begravningsplatser
- ta fram underlag för myndigheter och kyrkan regionalt för handläggning av kyrkoärenden enligt kulturminneslagen och olika finansiella stödsystem
- skapa ett gemensamt kunskapsunderlag för kulturhistorisk värdering och prioritering samt i sig utgöra ett samlat forskningsmaterial
- dessutom verka för ökad förståelse för kyrkogårdens kulturarv såväl lokalt som i kontakter mellan kyrkan och samhället

Kulturminneslagen och begravningslagen

Enligt Lag om kulturminnen m m (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader, kyrkotomter och begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar på kyrkogården. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen). Begravningslagen (SFS 1990:1144) anger att en gravvård ägs av gravrättsinnehavaren. När en gravanordning har blivit uppsatt, får den inte föras bort utan upplåtarens medgivande. När gravrätten upphör har ägaren rätt till gravvården. Om gravrättsinnehavaren inte vill gör anspråk på gravvården inom 6 månader tillfaller gravvården upplåtaren, alltså församlingen. Vidare säger lagen: Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på platsen. Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats”.

Kulturhistorisk bedömning

Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, en familj, stilhistoria och begravningstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som utifrån skilda kriterier bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 bör föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande - material, konstnärligt utförande eller till en person- lokal/personhistoriskt värde.

Inventeringen omfattar i första hand enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det dock gravvårdar som förvaras i kyrkan eller i lokal i anslutning till kyrkan. Ofta har dessa ett stort kulturhistoriskt värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Växjö och Linköpings stift, samt länsstyrelserna och läns museerna i Kronobergs, Jönköpings, Östergötlands och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkogården samt en beskrivning i ord och bild av kyrkogården som helhet och de olika kvarter/områdena. En kulturhistorisk bedömning görs av varje kvarter/område samt över kyrkogården i dess helhet. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit läns museets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygds litteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som inte en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens utveckling. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav endast en mindre del är presenterad i rapporten.

Fältarbetet och rapporterna har utförts av antikvarier Magnus Johansson, Magdalena Jonsson, Liselotte Jumme och Cecilia Ring vid Kalmar läns museum. Rapporterna finns tillgängliga på Växjö stift, Länsstyrelsen i Kalmar län, Kalmar läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Kort kyrkogårdshistorik

En kyrkogård skiljer sig från en begravningsplats på så vis att den ligger i direkt anslutning till en kyrkobyggnad. En begravningsplats rymmer ofta ett kapell inom sitt område. I förhistorisk tid varierade gravskicket mellan brandgravar och jordbegravningar. Kristendomens införande innebar bl a att kremering av kroppar förbjöds. Längre begravdes människor i närheten av sina hem, men under medeltiden anlades kyrkogårdar i allt högre utsträckning kring kyrkorna. Kyrkogårdens område delades först upp mellan byarna, med byvisa begravningar, senare i hemman. Den medeltida begravningsplatsen bestod troligen av ängslika områden kring kyrkan där de välbärgades gravminnen i form av stenkors, tumbor och hållar stod uppställda. Enklare gravar kunde markeras av en liten kulle eller ett träkors. Kyrkogården omgärdades vanligen av träbalkar med spåntak. I mitten av 1700-talet kom ett kungligt påbud om att kyrkogårdsmuren, eller bogårdsmuren som man då kallade den, skulle vara uppförd av gråsten utan bruk, alltså kallmurade. I början av 1800-talet tillät man att de murades med kalkbruk om de täcktes med tak. Reformationen innebar på många sätt en förändrad syn på det som hörde kyrkan till. Många kyrkogårdar lämnades vind för våg, murar revs och djuren betade fritt i markerna. Först under 1700-talet började man visa mer intresse för kyrkogårdarnas vård och utformning.

Före 1800-talet var det vanligt att människor av högre stånd begravdes inne i kyrkan, medan vanligt folk begravdes på anonyma allmänningar kring kyrkan. Under 1700-talets slut ökade protesterna mot begravningar i kyrkan då det ansågs ohygieniskt och orsakade stort obehag, speciellt sommartid. År 1815 beslöt Sveriges riksdag om att begravningsplatser skulle anläggas utanför städer och byar, också det av hygieniska skäl. I bland annat Västervik och Kalmar finns sådana begravningsplatser. Först efter 1815 blev det också mer allmänt förekommande med genomgripande planläggning av kyrkogårdarna med gångsystem och planteringar. Det blev också allt vanligare med planteringar av träd kring kyrkogården, sk trädkrans. Genom 1815 års förordning förbjöds definitivt begravningar inne i kyrkan. Kyrkogårdar och begravningsplatser uppdelades i områden där den dödes familj fick köpa gravplats, och områden som var gratis. Dessa senare områden kallades vanligen allmänna linjen. Här begravdes människor i den ordning de avled. Det innebar bl a att äkta makar inte blev begravda bredvid varandra. Fram till 1960-talet fanns bruket av linjegravar. Under 1800-talets senare hälft blev det allt vanligare för samhällets arbetare och medelklass att skaffa sig egen gravplats. Samtidigt blev de förmögna gravvårdar allt mer påkostade. Vid ungefär samma tid började man anlägga kyrkogårdar med en mindre strikt utformning, än den tidigare, och med ett mer naturinspirerat utseende. Vid 1900-talets mitt anlades kyrkogårdar med en större anpassning till den lokala topografin och de lokala växtförhållandena, bl a tillkom många skogskyrkogårdar. I och med att man började använda moderna maskiner har skötseln av kyrkogårdarna delvis förändrats. Tidigare grusgravsområden har såtts igen och staket och andra detaljer har tagits bort för att underlätta arbetet. Under de senaste decennierna har minneslundar tillkommit på nästan samtliga kyrkogårdar.

Växjö stift – en kort historik

Småland och Öland var under tidigaste kristna tid knutna till stiftet i Hamburg- Bremen. År 1103 lyckades den danske kungen genom intrigerande med påven och tyska kejsaren tillskapa det nordiska ärkestiftet. Utbrytningen fick sitt biskopssäte i Lund och den nordiska

kyrkoprovinser styrdes under tre kvarts sekel från Danmark. Ärkestiftet i Lund omfattade hela nordliga Europa med Skandinavien och Island, de nordatlantiska öarna samt Grönland. Den kyrkliga expansionen med byggande av de första kyrkorna i Småland och på Öland bär därför tydliga spår av sydsandinavisk påverkan.

Stiftsbildningarna i den svenska delen av kyrkoprovinserna pågick dock samtidigt och när Uppsala blev ärkebiskopssäte 1634 bestod den nya svenska kyrkoprovinserna av fyra stift jämte Uppsala, nämligen Linköping, Skara, Strängnäs och Västerås. Sex år senare omtalas i ett gåvobrev en biskop i Växjö vid namn Balduin. Växjö stift måste därför ha tillkommit mellan 1164 och 1170.

Det nya stiftet skapades genom utbrytning från Linköpings stift och kom att omfatta Varend, Finnveden, och Njudung. Värendsdelarna utgjordes av fem häradar, Allbo, Kinnevald, Konga, Norrvidinge samt Uppvidinge. Finnveden bestod av Sunnerbo, Östbo och Västbo medan Njudung var uppdelat i två häradar, Västra och Östra Njudung.

Växjö stifts gränser mot Linköpings stift kom dock snart att bli föremål för diskussioner. Tvisten löstes först genom den påvelige legaten Vilhelm av Sabinas skiljedom 1248. Växjö stift kom efter domen att endast omfattas av Varend vilket gjorde stiftet till det minsta i landet vid den tiden. Området som motsvaras av nuvarande Kalmar län tillhörde under medeltiden Linköpings stift.

År 1555 blev Norra och Södra Möre samt Öland ett självständigt kyrkligt förvaltningsområde, ett s k ordinarie domne, inom Linköpings stift. Ordinarie domnen inrättades av Gustaf Vasa och var ett sätt att minska biskoparnas makt. Vid samma tidpunkt överfördes det gamla folklandet Finnveden till Växjö stift. Finnveden hade dessförinnan tillhört både Skara och Linköpings stift. År 1583 upphörde Kalmars och även Jönköpings ordinarie domnen. Man återgick då praktiskt taget till den gamla stiftindelningen där områdena kring Jönköping, Tveta, Vista och Norra Vedbo återfördes till Linköpings stift och Mo härad till Skara stift. Östbo och Västra Njudung lades till Växjö stift dit också Östra Njudung fogades från Linköpings stift. År 1621 fogades också Tveta och Vista häradar till stiftet i Växjö.

Kalmar blev åter ett kyrkligt förvaltningsområde 1603 då man blev superintendentia. En superintendentia är ett område som avskilts från ett äldre stift och som senare fick status av eget stift. Ursprungligen ingick hela Kalmar län utom Tjust i superintendentian men med tiden kom Sevede, Aspeland och Tuna län att övergå till Linköpings stift. När Kalmar 1678 blev eget stift omfattade det Södra och Norra Möre, Handbörd, Stranda och Öland. Denna indelning bevarades fram till 1903 då det beslutades att Kalmar stift uppgick i Växjö stift. Sammanslagningen realiserades 1915 då Kalmars biskop Tottie avled. För närvarande har Växjö stift 222 församlingar. Stiftets minsta församling är Jälluntofta med knappt 60 kyrkotillhöriga och den största är Jönköping Sofia med 21 850 tillhöriga. I stiftet finns drygt 300 präster och drygt 100 diakoner. Inom stiftet finns cirka 350 äldre kyrkor och antalet medeltida kyrkobyggnader är stort. De flesta sockenkyrkor omges dessutom av medeltida kyrkogårdar. Under 1900-talet har det tillkommit nya begravningsplatser och även nya kyrkor i städerna.

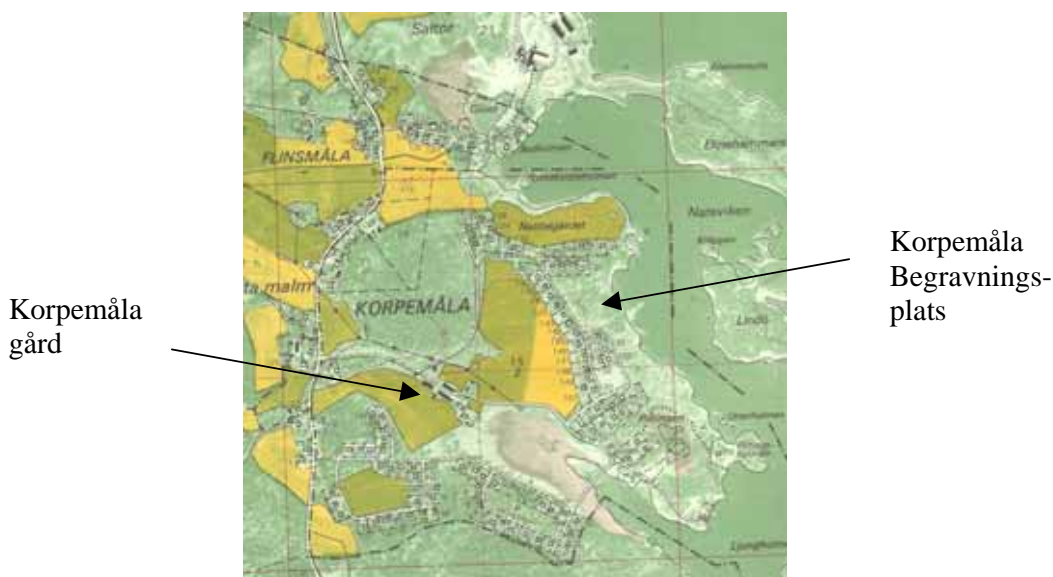
KORPEMÅLA BEGRAVNINGSPLATS

Ålems socken, Mönsterås kommun, Stranda härad, Kalmar län, Småland.

Befolkningstal, Ålems socken: 1757: 1976 inv, 1802: 2004 inv, 1850: 3896 inv, 1900: 4740 inv, 1950: 5126 inv, 2004: 5295 inv.

Miljön kring begravningsplatsen

Begravningsplatsen ligger i en nordlig sluttning ner mot Nateviken. Den är omgiven av en blandskog med mycket lövträd bl a ek och lind. Markvegetationen består av gräs, blåbärsris och om vårarna liljekonvaljer. Söder om begravningsplatsen ligger en del av det stora sommarstugeområde som finns vid Korpemåla. Sommarstugeområdet har en blandad småhusbebyggelse. Flera av husen har under senare år blivit permanentbostäder. Marken tillhör Korpemåla gård som tidigare ägdes av familjen Book. Familjen sålde gården till Mönsterås kommun som nyligen sålt den vidare till en lantbrukare.

Ekonomiska kartan med begravningsplatsens läge markerat.

Begravningsplatsens historik

Begravningsplatsen i Korpemåla är en sk enskild begravningsplats. Den har använts av familjen Book som tidigare ägde Korpemåla gård. Den första begravningen gjordes 1926 då Theodor Book avled. Det är inte känt när platsen invigdes som begravningsplats men en invigning bör ha gjorts. Vid den tiden, 1926, var S A R Norlen kyrkoherde i Ålem och J B Lind nybliven komminister.

Enskilda begravningsplatser finns runt om i Sverige men är inte allmänt förekommande. Ofta finns de i anslutning till ett större gods. Fram till 1990 kunde trossamfund som inte tillhörde Svenska kyrkan och enskilda personer få anlägga begravningsplats om det hade ordnats för förvaring av stoft eller aska. Efter 1990 är det inte längre tillåtet för enskilda att anlägga begravningsplats. Man får dock fortfarande begrava på äldre enskilda begravningsplatser och, om tillståndet getts före 1990, kan man få iordningställa en ny anläggning. I Kalmar län finns förutom begravningsplatsen vid Korpemåla också en enskild gravplats i Rälla, Högsrums socken på Öland samt familjen von Knorrings gravplats på godset Forsby i Västra Eds socken.

Anledningarna till att man väljer att anlägga en enskild begravningsplats kan skifta. När det gäller begravningsplatsen vid Forsby ska den ha uppkommit p g a meningsskiljaktigheter mellan den dåvarande ägaren på Forsby och prästen i socknen. En annan viktig anledning för adliga familjer och ägare av stora gods var att manifesteras släktens framgång. Man skiljer ut sig och vill därmed inte heller vila på kyrkogården som alla andra. En tredje anledning till att anlägga en enskild begravningsplats är att man tycker om platsen. Den ligger vackert eller är belägen på marker där man verkat. I fallet Korpemåla ska den stora lind som finns på platsen ha varit Theodor Books favoritträd. Begravningsplatsen är anlagd i en tid när nya idéer om hur våra kyrkogårdar borde se ut tog form. Anläggandet av Skogskyrkogården i Enskede utanför Stockholm på 1920-talet hade skapat en ny anläggningsform som bättre än tidigare tog tillvara platsen naturliga förutsättningar. Man satsade också på inhemska buskar och träd. Båda dessa utgångspunkter verkar man ha haft med sig då begravningsplatsen vid Korpemåla anlades.

Korpemåla begravningsplats är ordnad för urnor. På 1920-talet hade kremeringen som begravningsform blivit helt accepterad men var, i synnerhet på landsbygden, ännu inte vanligt förekommande. Det första krematoriet i Kalmar län byggdes 1935 på Norra kyrkogården i Kalmar.

För ca 50 år sedan sålde familjen Book Korpemåla gård till Mönsterås kommun. Rätten till begravningsplatsen har man kvar och senast den användes var 1997 då en Theodor Book, en namne till den först begravde Theodor Book, begravdes. Familjen räknar med att även i framtiden använda begravningsplatsen. Platsen har genom åren inte genomgått några större förändringar utan behållit sin naturliga utformning.

Beskrivning av begravningsplatsen idag

Allmän karaktär

Begravningsplatsen ligger i en skogsbacke som sluttar mot nordost. Mellan träden skymtar havet. Platsen är till ytan något oval. Endast ett mindre område har rensats från sten. I övrigt är marken inom begravningsplatsen stenbunden. Inom den stenfria ytan sätts urnor ner. I övrigt är platsen lik den omgivande blandskogen.

Begravningsplatsen från väster.
(KI Korpemåla begravningsp 001)

Begravningsplatsen från öster.
(KI Korpemåla begravningsp 005)

Omgärdning

Platsen omgärdas av en kallmurad halvmur av kanthuggen granit.

Ingång

I nordväst finns en svartmålad smidesgrind som leder in till kyrkogården.

Vegetation

På begravningsplatsen växer en lind som förgrenar sig i tre stammar. På marken växer gräs, blåbärsris och örter.

Gångsystem

En upptrampad stig leder från grinden fram till gravplatserna.

Gravvårdstyper

På begravningsplatsen finns sammanlagt fem gravstenar. De mest iögonfallande är två stenurnor som står på var sin sockel. Urnorna har en dekor med kors och blommor. Den vänstra av dem är Elin Books gravvård från 1946 och den högra Theodor Books gravvård från 1926. Urnan är en av antikens symboler för sorgen. Framför urnorna ligger två kvadratiska hällar. Den enkla och strikta utformningen är typisk för 1900-talets andra hälft. Den vänstra av dessa hällar är fylld med namn, födelse- och dödsdata. De är Erna död 1951, Henrik död 1961, Alrik död 1963 och Sigrid död 1971. Alla har efternamnet Book. På den högra hällan står namnet Theodor Book som avled 1997. Framför de båda hällarna ligger en långsmal sten med namnet Selma Johansson 1896-1993 inhugget. Samtliga gravvårdar är av grå granit.

Ingången till kyrkogården i norr.
(KI Korpemåla begravningsp 008)

De fem gravvårdar som finns på Korpemåla
begravningsplats. (KI Korpemåla begravningsp 015)

KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV KYRKOGRÅRDEN I DESS HELHET

Privata begravningsplatser finns på flera platser i Sverige. I Kalmar län finns ytterligare två, nämligen den i Rälla i Högsrums socken på Öland från 1920-talet och familjen von Knorrings gravplats på gården Forsby i Västra Eds socken från 1700-talets andra hälft. Korpemåla begravningsplats förefaller vara anlagd på 1920-talet. Att anlägga en privat begravningsplats kan vara ett sätt att manifesteras sin släkt. Det kan också tolkas som att man inte delat de uppfattningar som kyrkan eller den dåvarande prästen i församlingen gett uttryck för. Ett tredje alternativ är naturligtvis att den plats man valt ut har en särskild innebörd eller är vackert belägen. Vad som drev familjen Book på Korpemåla gård att anlägga en egen begravningsplats har inom ramen för detta arbete inte kunnat undersökas närmare.

Begravningsplatsen i Korpemåla är anlagd i en tid då skogskyrkogården var på väg att bli ett ideal för hur en modern kyrkogård skulle se ut. Platsen utmärker sig inte i landskapet på annat sätt än att den är inhägnad. Frånsett en liten markyta vid gravvårdarna har inte platsen iordningställts vilket tyder på att jordbegravningar inte förekommit. Gravvårdarna är typiska för respektive tidsperiod.

För begravningsplatsen är den omgivande lövskogen viktig. Begravningsplatsen har anpassats till skogen och inte tvärt om vilket gör att den smälter in i på ett naturligt sätt.

Sammanfattningsvis:

- Korpemåla begravningsplats är en av tre enskilda begravningsplatser i Kalmar län.
- Kopplingen till Korpemåla gård och den omgivande lövskogen är viktiga för förståelsen och upplevelsen av begravningsplatsen.

ARKIV OCH LITTERATUR

Antikvariskt Topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet

Kalmar läns museums topografiska arkiv

Lantmäteriet

Bucht, Eivor (red), Kyrkogårdens gröna kulturarv, Klippan 1992

Hammaskiöld, Hans mfl, Minnets stigar – en resa bland svenska kyrkogårdar. Stockholm 2001

Hammarskjöld, Britt-Marie, Ett läns utveckling-Kulturminnesvårdsprogram för Kalmar län. Etapp 1, Översikt. Kalmar 1985

Larsson, Lars-Olof, Växjö stift under 800 år, Karlskrona 1972

Rahmqvist, Sigurd (red), Det medeltida Sverige, Bd 4, Småland 4, Stockholm 1999

Ullén, Marian, Medeltida träkyrkor, 1 Småland samt Ydre och Kinda härad i Östergötland. Stockholm 1983

Åberg, Göran, Sankt Sigfrids stift i historia och nutid, Växjö 1996

Svenska kyrkans hemsida: www.svenskakyrkan.se

Muntliga uppgifter Gunnar Svensson, Monica Anrep-Nordin och Katja Ylva Book-Scheurich